

Jar sag og mølle

2005 er friluftslivets år, og LA21 – turveiselskapet i samarbeid med Natur- og idrettsforvaltningen presenterer kulturminner langs hovedturveiene i Bærum.

Månedens turvei for juni er turvei L1 som går langs Lysakerelven fra Lysaker til Fossum.

Jar sag og Jar mølle lå ved Lysakerelven, sagen ca. 200 meter syd for Jarfossen og mølla ca. 50 meter på nordsiden. I dag sees bare rester av stenfundamentene til bygningene. Frem til siste halvdel av 1800-tallet var det imidlertid stor aktivitet her.

Lysakerelven er en del av det såkalte Sørkedalsvassdraget. Både i landbruks- og skogbruks-sammenheng var vassdraget viktig som transportåre og som energi-kilde. Langs Lysakerelven finnes rester etter kverner, møller, sager, jern- og teglverk, elektrisitetsverk og annen eldre industri. Elva ble også brukt til bading, klesvask og fiske.

Området langs Lysakerelven er med sine mange kulturminner ett av Bærums tolv prioriterte kulturvernområder.

Allerede på 1600-tallet fortelles det om et kvernhus tilhørende Jar gård. Kvernhuset ble senere erstattet med mølle. Jar mølle var i drift frem til ca 1860. Mange av gårdene i distriktet fikk malt kornet sitt her. Selv hadde Jar gård relativt lite dyrket mark. På den flotte stenvuren som i dag sees like ovenfor fossen, stod en stor trebygning på hele seks plan. I tilknytning til mølla skal det ha vært anlagt to mølledammer.

Oppgangssagene kom omkring 1550 og muliggjorde skjæring av tømmer med vannkraft. Sagbladet ble ført opp og ned. Før dette ble håndkraft brukt til å sage eller kløyve tømmerstokkene. På 1800-tallet ble oppgangssagen erstattet med sirkelsagen. Vannkraften fra fossefallene ble gull verdt. I 1686 ble det innført en ordning som tilsa at bare godkjente, privilegerte oppgangssager hadde lov til å skjære tømmer til eksport. Jar sag fikk slike privilegier.

Fra Jarfossen ble vannet ført i en 200 meter lang trerenne ned til sagen. Vannet drev et stort vannhjul som igjen drev sagbladet. Tuftene etter sagen sees litt vest for dagens elveløp. Den naturlige senkningen i terrenget viser trolig hvor elveløpet og deler av vannrennen har gått.

På 1670-tallet, før sagen ble privilegert, ble det årlig skåret opptil ti tusen bord. Produksjonen var imidlertid svært variabel, avhengig av vannføring, konjunkturer og eierforhold. En stor del av

tømmeret som ble skåret på Jar, ble skipet ut fra Vækerø. Jarsagen ble nedlagt i 1888. Alt tømmer fra Sørkedalsvassdraget ble etter dette ført til Fossum sag.

Til Jar gård hørte flere husmannsplasser. I 1801 bodde 70 mennesker på gårdens grunn. Det var lite jord til plassene, og husmennene var knyttet til driften av mølla og sagbruket.

Litteratur:

Jar Vel: Boken om Jar, 1924-1999

Christensen, Trygve: Sørkedalsvassdraget og Sørkedalen, 1997

Mohus, Arne: Stedsnavn i Bærum, 1982

Myhre, Jan E.: Asker og Bærums historie, Bærum 1840-1980, 1982

Gro Magnesen